

Historiebrev

No.4/2023 Enerhaugen, Grønland og Tøyen historielag

August 2023

Redaksjonens kommentar

I historielagets område skjer det mye for tiden. Store diskusjoner om Grønland—med narko-omsetning, og et antall institusjoner for dop-avhengige gjør det vanskelig å bo i området for barnefamilier. Olympen har fått Blått skilt, men er for tiden stengt. Dog sier gårdeier at snart skal man åpne igjen. Konseptet nå er forbau-sende likt det vi skrev i forrige Historiebrev at

priser på mat og drikke burde senkes og me-nyen tilpasses omgivelsene.

Vi minner også om Tøyenbekken 12 og Smedga-ta 25 som er oppført på Byantikvarens gule lis-te, men som står og forfaller. Gårdeier vil gjerne bygge en moderne blokk på eiendommen. Alle gode krefter må gå sammen for å kjempe om bevaring av eiendommen!

Hva skjer i historielaget framover?

26/8 Historielaget har egen stand under GRØN-
LANDFEST 2023 i Olafigangen. Kl. 12-17.

29/8 Historisk matvandring på Grønland. Vi gjentar suksessen fra juni (samme rute) og ar-rangerer i samarbeide med våre gode partnere Oslo Museum/Kjenn din by og Grønlands Torg. Start kl 18.00 og ca 1,5 time. Du kan melde deg på arrangementet via linkene under. Det koster kr 100,- pr. pers. inkl. maten og du kjøper billett på samme siden. Begrenset antall plasser.
<https://www.oslomuseum.no/aktivitet/kjenn-din-by-mat-pa-gronland/>

26/09 Medlemsmøte—Tidsvitne Ivar Nygaard forteller om sin far og den kommunistiske mot-standsbevegelsen under siste verdenskrig. Fore-drag og film.

9/9 Vår kulturminnedag. Historielaget har stand

på Tøyen Torg. Kl.11-15.

28/10 Slektforskerdagen. Historielaget har stand på Riksarkivet på Sognsvann. Kl. 10-16.

31/10 Medlemsmøte—idrettens betydning og utvikling i vårt område.

21/11 Medlemsmøte—Bot og bedring!

12/12 Medlemsmøte—Julemøte om «Norske juletradisjoner»

Sjekk kalenderen på hjemmesiden!

2/3 av redaksjonen under Historiebrev-planlegging på Asylet. Foto: Terje K.

Midt i medlemsmassen. Intervju med Olav Rune Bastrup

Historielaget første styreleder

Intervjuer: Karin Arnesen, nestleder

«Grønland og dets historie står for meg som selve symbolet på toleranse og sameksistens. Visste du at det faktisk aldri har vært politiske eller andre typer opptøyer i dette området? Joda, det har vært slåsskamper og bråk, men det har hatt helt andre årsaker», smiler Olav Rune Bastrup litt skjevt.

Han flyttet til Oslo i 1976 og har de siste 20 år arbeidet som kantor i Grønland kirke. Han er født i Volda, men oppvokst i Hjørundfjord og Arendal. Han er også forfatter, tidligere journalist og i tillegg til musikk også utdannet historiker. Spesielt har han engasjert seg i saker som omhandler de i samfunnet som har vært dårlig behandlet. Hans første bok var en biografi om fakiren, byoriginalen og taterguttene «El Jucan».

Han var initiativtakeren til Enerhaugen, Grønland og Tøyen historielag og vi vil gjerne vite mer om hva som skjedde i den anledning.

«I 2019 skulle vi feire Grønland kirkes 150 års jubileum og det skulle skrives en bok, der jeg skrev det bærende historiske kapittelet. Nå avdøde journalist og forfatter Tømm Kristiansen og sokneprest Lars Martin Dahl var sentrale i den prosessen. Det vanlige er jo at bursdagsbarnet får gaver, men under arbeidet fant vi ut at vi i stedet burde gi en gave til lokalsamfunnet. Det var da ideen om å stifte et historielag dukket opp. Tanken var at det ville være en fin måte å styrke lokal tilhørighet og identitet på. Vi inviterte til et stiftelsesmøte i Grønland kirke torsdag 10/10 2019, fikk god omtale i Aftenposten og responsen var overveldende – kirken var nærmere trekvart full. Nærmere 50 personer meldte seg inn, og så var vi i gang. I

dag kan vi konstatere at gaven ble en suksess».

I januar 2020 ble første medlemsmøte holdt, styret ble etablert og Olav Rune sa ja til å være styreleder.

Han forteller at under arbeidet med jubileumsboken trålte han Aftenpostens arkiver gjennom 150 år uten å finne en eneste artikkel som omtalte Grønland og strøket omkring på en positiv måte.

«Det har vært et ensidig problemfokus på alt som har med Grønland å gjøre. Slik er det fortsatt. Jeg har til gode å se at Aftenposten har skrevet noe positivt

om Grønland. Men arbeid med andre kilder gav et mye mer nyansert inntrykk. Jeg snakket med folk som sa at de hadde hatt en strålende barndom her. Jeg leste om oppofrende og dedikerte foreldre som gjorde sitt beste i kampen for tilværelsen. Og jeg fikk sterke inntrykk av samhold og toleranse i et samfunn som alltid har vært mangfoldig og sammensatt».

Olav Rune forteller at han lar seg sjarmere av det store

mangfoldet i området. «Grønland er det eneste område i Norge som minner om en internasjonal storby. Stripen fra Vaterland bru til Botsparken kunne vært London, Berlin eller Paris».

På spørsmål om hva han ser som historielagets utfordringer fremover sier han: «Det er en stor utskifting av innbyggere i området. Gjennomsnittlig botid er litt over 3 år. Det innebærer at det er vanskelig å engasjere folk i langsiktig frivillighetsarbeid. Vi trenger å formidle alle de gode historiene som forteller at dette området aldri har vært «bare slum», men et godt sted å være. Og ikke minst et mulighetenes

Olav Rune Bastrup. Foto: Olav Rune Bastrup.

område. Jeg bor ikke her selv, men har jobbet her i 20 år og blitt godt kjent med omgivelsene og ikke minst mange ansikter i strøket. Og jeg har aldri opplevd noe ubehagelig».

Olav Rune Bastrup fyller 67 år i september og det er naturlig å spørre hva nå? «Jeg skal fortsette i

hvert fall ett års tid til – så får vi se», sier han. Vi i historielaget håper han vil fortsette å engasjere seg for området både i det kommende året og mange år fremover.

Vinduene i Tøyen hovedgård. Hvem har risset sitt navn i vinduene?

Det er mange år siden jeg hørte rykte om at Hans Nielsen Hauge hadde risset inn sitt navn i et vindusglass i østre fløybygning i Tøyen Hovedgård. Blant oss gutta som vanket i Botanisk hage var dette en kjent sak. I en artikkel som Naturhistorisk museum har lagt ut på internett er dette bekreftet.

Hans Nielsen Hauge ble støttet av Johan Laursen Bull som eide gården på denne tiden. Legpredikant Hans Nielsen Hauge (1771-1824) satt arrestert i Christiania 1804-09. Johan Laursen Bull ble grepet, ikke så

Østfløyen til Tøyen hovedgård. Foto: Terje Knudsen 2023.

meget av haugianerbevegelsens innhold, som av dette at en mann ble forfulgt og fengslet uten dom for sin overbevisnings skyld. Ved personlig kausjon fra Bull på over 1000 speciedaler, ble Hauge løslatt noen måneder for "i kongelig ærend" å bygge saltkokerier sydligst i Norge. Blokaden av landet under napoleonskrigene hadde skapt saltmangel. Flere ganger tok Bull ham ut av fengslet, og lot ham være på Tøyen flere døgn i strekk. Våren 1807 arbeidet Hauge i hagen hos Bull. Da ble det antakelig også holdt "oppbyggelsesmøter" på Tøyen. Huges navn er risset inn i et vindusglass i østre fløybygning.

Historielagets nestleder, Karin Arnesen, ble nysgjerrig på vegne av dette utsagnet om signatur, og hun tok kontakt med Naturhistorisk museum. De sendte en oversikt over signaturer funnet i vinduene på Tøyen hovedgård. Der finnes det ikke spor av en signatur fra Hans Nielsen Hauge!

Det viser seg at det er en rekke signaturer risset inn i vinduene i østfløyen. Signaturer som Karen, KA, Karen den 12M, P.J. Nordhagen 1947, Signe, Thorvald Lie, Agnes, H. Siebke 1836, Johan, Hanna, Axel Moe 1863, Ole Solberg og Joh. Siebke.

Signaturene er fordelt på flere rom og et antall vindusruter. Signaturene representerer også flere lag av befolkningen fra kjente akademikere/botanikere til kanskje tjenestepiker som arbeidet på hovedgården. Men hvor er signaturen til Hans Nielsen Hauge?

Kilder: Naturhistorisk museum: Tøyen hovedgård, artikkel, kommunikasjon med Jon Lønne (Naturhistorisk museum) og Bjørn Vidar Johansen (Kulturhistorisk museum), Liste fra 2004 av Jens Treider.

Hva skjer i Smedgata 25?

Tekst og foto Karin Arnesen, nestleder.

I november 2020 skrev vi en artikkel om denne eiendommen. Artikkelen ligger på historielagets hjemmeside under Aktiviteter/Prosjekter. <https://egt-historielag.no/smedgata25/>. Vi skrev den gang at det blåste rundt eiendommen – og det gjør det fortsatt. Daværende eier kastet kortene og solgte til en ny eiendomsspekulant. Det ble gitt rammetillatelse

Smedgata 25, verkstedbygning til venstre og bygg mot gaten, april 2020.

til byggetiltak 19/1 2021 og det innebærer at byggingen må være igangsatt innen 3 år. Plan og bygg minnet søkeren om dette 28/7 i år og at det er diverse andre ting som må være på plass i god tid.

I mellomtiden er noen gamle skur blitt revet, men ellers har ingen ting skjedd på

eiendommen inntil plutselig for ca 1 år side. Da tok uvedkommende seg inn i husene, ramponerte voldsomt og tagget ned området utvendig. Vi har snakket med naboer som kunne fortelle at det var en kjent guttegjeng som sto for ramponeringen og at bygningene ble brukt til narkohandel. I sommer kunne hvem som helst ta seg inn på eiendommen. Plan

Smedgata 25, juli 2023

og byggs sikringsavdeling var der og tok en mengde bilder og sendte deretter et pålegg til eier om at stedet måtte låses og sikres, at bygningene var dårlig vedlikeholdt og utgjør en fare. Sikring ble gjennomført. Her er link til bilder som ble tatt. <https://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2023103310&fileid=10932538>

Det viser seg vanskelig å bygge på eiendommen. Eier klager på sen saksbehandling, men nå har det altså gått 2,5 år og det eneste så langt er at eiendommen forfaller raskt. Det er dessverre naturlig å tro at det er den vanlige spekulant-metoden som utøves – bygningene forfaller til det hele raser sammen. (Ref. Tøyenbekken 12 og Thon Eiendom). Som naboene sa – det mangler nå bare at det brenner.

Eiendommen huset bronsestøperiet som ferdigstilte alle bronse-skulpturene på broen i Vigelandsparken så vi snakker om en industrihistorisk kulturarv i Smedgata 25 i tillegg til at det er en del av en bevaringsverdige murhusrekke

fra slutten av 1800-tallet.

I neste utgave av nyhetsbrevet, Historiebrev 5/2023, vil vi gjengi historien om denne eiendommen.

Kiellands Dropsfabrikk i Tøyengata.

Av: Tor Kubberud

Fasaden fra fabrikkens i fire etasjer er bevart og den ser ganske lik ut som den gjorde på tidlig i 1900-tallet. Over hovedporten står fortsatt navnet Kielland Fabrikker festet til fasaden. Det indre av fabrikkens er nå gjort om til moderne leiligheter.

Her ble Seigmannen Laban «født». Seigmenn ble produsert i store mengder.

Fabrikkens produserte drops, tyggegummi, pastiller, lakris, karameller og kjeks i tillegg til seigmenn. De mest populære produktene ved siden av Laban var røde bringebærdrops og dropset «Kongen av Danmark».

Kiellands dropsfabrikk ble etablert i Oslo i 1891 av Erling Kielland i Tollbugata i Oslo og flyttet til nybyggede lokaler oppført i Jugendstil i Tøyengata 31-33 i 1911. Gründeren Kielland arbeidet i unge år ved en sjokoladefabrikk i

Tyskland og fikk sin erfaring derfra. Da han om hjem vurderte han situasjonen og etterspørselen i Norge for søtsaker som god og startet opp produksjon. Det ble en suksess. Fabrikkens produserte søtsaker til 1975. Da ble firmaet kjøpt opp av Nidar AS og produksjonen flyttet til Trondheim. Etter en tid ble bygget omgjort til moderne boliger.

På sitt meste hadde fabrikkens 200 ansatte i 1966. En av de ansatte, Lisbeth Blomhoff, har fortalt om fabrikkens arbeid. Hun arbeidet som pakkerske tidlig på 1970-tallet. En dag hendte det en ulykke på fabrikkens. Hun satt og pakket lakrisgubber da det kom en finger med rød neglelakk på samlebåndet. En av de andre kvinnene hadde mistet den ytre av fingeren i en lakriskutter. Fingerens røde neglelakk lyste opp mellom svarte lakrisgubber. De fikk satt den på igjen på legevakta forteller Lisbeth. Hun forteller videre at

Fasaden til Kiellands Fabrikker er bevart. Wikimedia Commons.

i 1972 var lønna på 300 kroner i uka, noe hun syntes var en god lønn og ganske mye for en 17-åring. Hennes lengre fortelling finnes på EGTs hjemmeside under Lokalhistorie - Tøyen - Historer fra Tøyengata-1.

Anlegget i Tøyengata ble etterhvert utvidet med nye bygninger i bakgården og ut mot Sørligata. I bakgården produserte selskapet blikkembalasje og i Sørligata mineralvann. Den store bygningen i Sørligata 8 ble reist i rød tegl og buet fasade, utført i funksjonalisme. Fontana Mineralvannfabrikk holdt til der inntil 1965. Deretter flyttet bedriften Farmaceutisk Industri inn i lokalene - som holdt til i bygningen til 1970.

Artikkelforfatteren husker godt den søtlukten som lå over den øvre del av Tøyengata i midten av 1950-årene. På vår vei til svømmetrening i Torggata Bad gikk vi ofte Tøyengata ned fra Monrads gate. Det hendte vi tre-fire beskjedne men ivrige tolv-åringer spurte oss gjennom porten inn til bakgården der vi traff på lagerarbeidere og lurte på om det var noen «brekkasje» vi kunne få smake på. Enkelte ganger var vi heldige. Toppen av lykken var å få smake på røde bringebærdrops. Kongen av Danmark var ikke like populær.

Blikkembalasje fra Kiellands dropsfabrikk kan ha verdi i dag. Gjennom antikvarier for slike ting selges bokser for mellom 2 -5000 kroner. Det kan være lurt å se om det finnes slike gamle bokser for drops eller kjeks på loft eller i kjeller.

Foto: Rune Aalvik. Oslo Museum.

De senere år har det vokst fram flere produsenter av sukkervarer i Kiellands nabolag i Tøyengata. Det er da snakk om tradisjonelle indiske og pakistanske søtsaker til glede for de mange osloborgerne med invandrerbakgrunn fra disse landene.

Kilder: Oslo Byleksikon og Wikipedia.

Kiellands Fabrikker. Pakking av 70-70 drops. Wikimedia Commons.

Vi har alle skjulte skatter på kistebunnen!

Professor i botanikk, Nordal Wille, og amanuensis ved Botanisk laboratorium, Thekla Resvoll, utenfor hovedgården rundt 1905. Fotograf: Ukjent. Eier: Universitets-historisk fotobase.

I forrige nummer ble bildet til venstre av professor Wille og Thekla Resvoll vist i artikkelen om Tøyen hovedgård. Men se hva jeg fant! Det er ikke bare kjendiser som har blitt avbildet på hagetrappen til Tøyen hovedgård. Under en opprydding nylig etter en onkel som døde for mange år siden fikk jeg overlevert en mengde gamle fotografier. Vi var flere som satt sammen for å finne ut av navner og steder, men da dette dukket opp var jeg sikker og utbrøt – Tøyen hoved-

gård! Det er min søster Grethe, født i 1938, og hennes fetter Bjørn, født i 1941, som snakker med katten. Det er nok en søndag og spaserturen gikk altså rundt i Tøyenhagen, eller Botanisk hage som vi kaller den i dag. De er søndagskledd og kanskje skulle begge familiene etterpå spise middag enten hjemme hos oss i Tøyengaten 24 eller kanskje i nr. 27 hvor bestemor og bestefar bodde. Bildet er trolig tatt av min onkel høsten 1945. Jeg ble rørt til tårer av det nydelige motivet og imponert over bildekvaliteten.

Tekst: Karin Arnesen.

Grethe Arnesen på trappa og Bjørn Bakkeng hilser på katten ved Tøyen hovedgård c. høst 1945.

Heldiggris på T-banen

Av: Jørn-Kr. Jørgensen

Det var våren 1966. Og husker jeg ikke helt feil, var det også en søndag. Jeg var 11 ½ år og hadde hørt at T-banen skulle åpne fra Tøyen til Bergkrystallen. Kongen skulle være med!

T-banen bygges i Sørlogata. Foto: Ukjent. Oslo Museum

Aj, kongen – vår alles helt selv om jeg både er født og oppvokst i hjertet av det sosialdemokratiske Norge – var kongen en mann vi alle så opp til. Å være kongetro var på en måte en plikt i vår gate ved Ola Narr. Og dessuten bodde ingen

ringere enn statsminister Einar Gerhardsen i nabola- get, ikke bare nabolaget, men så å si i blokka ved si- den av!

En eller annen fortalte meg at første T-bane gikk fra Tøyen, eller stoppet på Tøyen, eller tok med passa- sjerer fra Tøyen – og husker jeg ikke feil, og det kan det godt hende at jeg gjør, var det også gratis.

Jeg stakk hjemmefra og bega meg over sirkustomta ved Botanisk Have, ned Ringgata til Tøyen T- banestasjon. Flott og staselig lå den der som en bun- ker jeg verken kjente eller ante noe om, med alt an- nerledes enn jeg hadde sett før.

Så inn og gjennom sperrene og et hav av mennesker. Ned på perrongen. Ingen kjente. Ikke noe, bare en følelse av redsel... og en sann følelse av at det var vått og dryppende der nede, nesten som i en gam- mel kjeller på Rodeløkka.

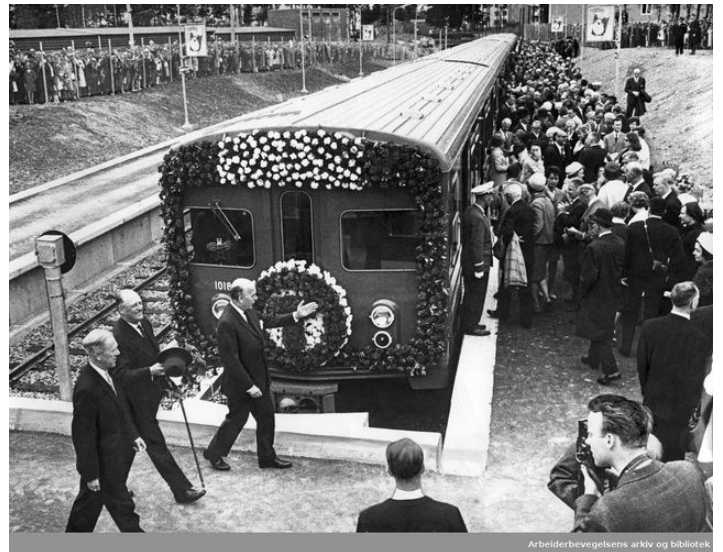
Plutselig en lyd; en helt ubestemmelig uvant lyd. Og

på en, to, tre som Trollmannen fra Oz eller der om- kring kom det røde toget glidende. T-banen! – T- banen med norske flagg i kryss foran og en eller an- nen blomsterkrans... Men kongen, hvor var han?

Jeg gikk om bord. Banen satte seg i bevegelse. Forte- re og fortere. Helt uvanlig og helt annerledes enn trikken fra Trondheimsveien til Stortorvet. En stem- me i høytaleren med stasjonsnavn jeg aldri hadde hørt. Hvor bar nå dette?

Endelig fremme. Bergkrystallen. Ingen konge! Kom han ikke? Var han ikke med? Hadde han tatt en an- nen bane? Jeg så ham ikke og var skuffet...

Da T-banen nådde sitt bestemmelsessted og stoppet for å kjøre tilbake, løp jeg fra den ene perrongen til den andre og sikret meg sitteplass. Dunk, dunk... Så kjører vi. «Pass fingrene!» Før jeg ante var vi igjen på Tøyen. Jeg spurte en medpassasjer om vi var der og

Søndag 22.mai 1966. Kong Olav V var til stede på Bergkrystal- len for å markere åpning av T-banen.

Foto: Ukjent. Arbeiderbladet. Arbeiderbevegelsens Arkiv.

fikk bekræftende svar. Jo, Tøyen – mitt håp og mitt hjem.

Der var vi. Dørene åpnet seg og jeg løp ut og oppi sola. Kongen var ikke å se. Jeg kom hjem og fortalte om turen til mor og far rundt middagsbordet.

Heldiggris, sa far. – Si fra neste gang!

Tøyenkomplekset var det første boligprosjektet på 1900-tallet fullfinansiert av kommunen

Av: Terje Knudsen

Min oppvekst Sexes gate på Tøyen var i umiddelbar nærhet av Tøyengata 47.

Dette komplekset av kommunale leiligheter var et fremmed område for oss i Sexes gate. Jeg kjente kun en gutt fra Tøyen skole som bodde der, men vi lekte aldri der – det var på en måte «forbudt» område i min barndom.

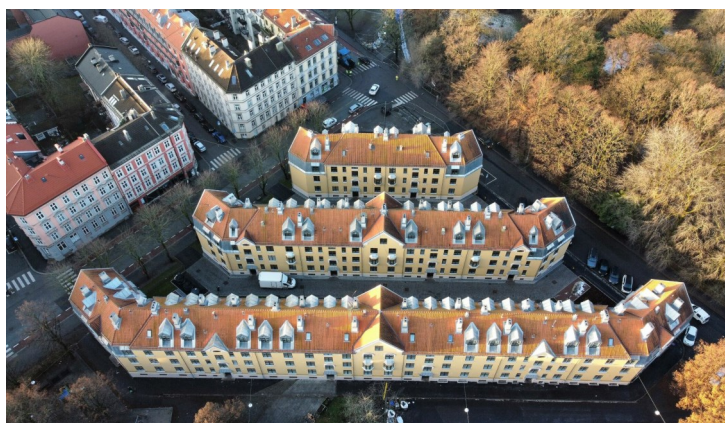
Senere har jeg oppdaget at dette boligkomplekset er unikt i Oslo. Tøyengata 47 var det første helkommunale boliganlegget oppført av Kristiania kommunale boligråd i 1913. Det ble bygget i 1913 som tre kommunalt finansierte arbeiderleiegårder. Det besto av besto av 206 leiligheter med 520 rom, herav 98 ettromsleiligheter da det var nybygget. To og to leiligheter delte vannklosett. Ca. 80 % av beboerne var arbeidere, noe som viser at bebyggelsen nådde fram til den ønskede målgruppen.

Anlegget var tegnet av arkitekt Kristen Rivertz i nybarokk med tosidig mansardtak og høye gavler. Utformingen av boligkomplekset, som ligger i triangelet mellom Tøyengata, Hagegata og Monrads gate, er banebrytende idet at bygningene ligger som lameller og åpner slik opp for lys. I stedet for trange bakgårder er det plass rundt bygningene, etter modell av Det Ri-

vertzke kompleks på Sagene som samme arkitekt nettopp hadde fullført.

Tøyengata 47 fotografert i 1915. Foto: Anders B. Wilse.

Tøyengata 47 er pusset opp og er nå regulert som verneverdig. Foto: Boligbygg.

Prosjektet på Sagene (River'n) og dette er de første eksempler på lamellblokkbebyggelse i Norge. Det skulle gå mange år før lamellene ble lansert i stor stil, blant annet på Marienlyst og i Sinsenbyen. Mens Tøyen var under oppføring, ble det vedtatt ny kommunal utbygging på Rosenhoff.

Bakgrunnen for byggingen av Tøyen arbeiderboliger, var den enorme bolignøden i byen. Trangboddhet og elendige forhold preget mange leiligheter og hus. Sunnhetskommisjonen erklærte en stor del av byens leiligheter som ubeboelige for mennesker.

Løsningen på bolignøden utløste stor politisk dragkamp mellom Høyre og Arbeiderpartiet i bystyret, om kommunen skulle bidra til boligbygging eller ikke. Den kommunale boligkomiteens leder, førsteborgermester Sofus Arctander, mente bolignøden var et

forbigående problem og frarådet kommunal boligbygging. Hovedtaler for kommunal boligbygging var den senere arbeiderpartiordføreren Carl Jeppesen. Vinteren 1911-1912 fikk han forkastet sitt forslag om bygging av små leiligheter på kommunens tomtearealer. Det ble istedenfor kun bygget nødbrakker og gitt støtte til privat utbygging.

Men denne vinteren var så vanskelig at boligbygging ble tatt opp igjen i bystyret i april 1912. Forholdene hadde forverret seg, innbyggertallet steget og forventningene til privat boligbygging ikke møtt, heller ikke med kommunal støtte. Flertallet så nå annerledes på kommunal boligbygging enn året før og det ble vedtatt å utrede planer for kommunal bygging.

Boligkomplekset i Tøyengata ligger fint til ved Botanisk hage. Foto: Terje Knudsen.

Tre måneder senere la Boligtilsynet fram planer og tegninger for oppføring av boliger for arbeiderklassen på Tøyen. Det var her på østkanten behovet var størst. I bystyremøte 15. august 1912 understreket borgermester for fattigvesenet Fredrik Marstrander Alvoret:

«Forholdene var vanskelige allerede i fjor vinter, og fattigforstanderne stod ofte raadville med, hvad de skulde gjøre, naar folk blev sat paa gaten uten at kunne faa hus. Der blev da gjort istand, hvad der kunde brukes av kommunens leiegaarder, med for-

mandskapetets samtykke, indrededes et midlertidig husvildehjem i det nedlagte sindsygeasyl i Storgaten, og der blev opført fem barakker i Stavangergaten, hver til seks familier. Der ved greiet vi vinteren. Folk har bodd trangt, til dels har vi maattet opløse familier midlertidig ved for en

tid at anbringe barnene i barnehjem, mens de voksne har maattet skaffe sig hus hos slegtninger; ... Nu staar vi overfor en ny vinter, og av det husrom, som vi i fjor fik til hjælp, er praktisk talt alt i bruk.»

Bystyret vedtok nå enstemmig å bygge ut for kommunens regning på tomte i triangelet mellom Sexes gate, Tøyengata og Hagegata.

Tidene skifter: I dag er bygningene i Tøyengata 47 kommunalt listeført som verneverdig kulturarv på Byantikvarens Gule liste.

Kilder: Lokalhistoriewiki, Wikipedia, Dagsavisen (Johanne Bergkvist), Gry Eliesen, Byantikvaren, Tobias

Han har satt sitt preg på Oslo—arkitekt Kristen Rivertz

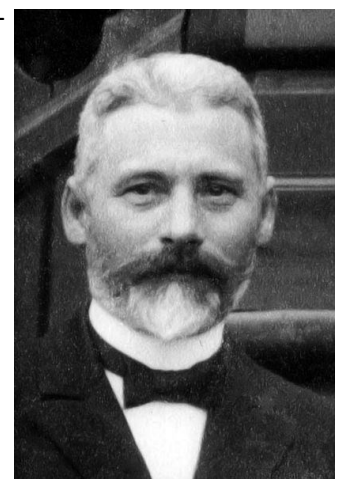
Arkitekt Kristen Rivertz har satt sitt preg på mange bygninger og områder i Oslo. I vårt område kan nevnes Schübelers gate 2 og 7 samt det omtalte prosjektet Tøyengata 47.

Rivertz var født 29. desember 1862 i Hemnes, og døde i Oslo 11. oktober 1937. Han gikk på tegneskole i Kristiania i 1883. Han ble assistent hos Henrik Thrap Meyer, før han startet egen praksis 1891 med å oppføre en rekke villagårder i sveitserstil. Tidlig på 1900-tallet mente både Oslo kommune og de fleste arkitekter at det var best å bygge eneboliger og hagebyer også i storbyen. Rivertz, som var sosialt engasjert, skjønnte at de aldri ville klare å løse boligproblemet i Oslo på den måten, så han etablerte et aksjeselskap som bygget femten tre-etasjes blokker med til sammen 469 leiligheter, de fleste ettroms eller toroms, noen med eget WC, andre med WC i gangen, det

Rivertzke kompleks på Sage- ne. Målet var å bygge rimelige og funksjonelle boliger for arbeiderklassen, og selv om Oslo kommune måtte overta selskapet, ble prosjektet fullført i 1912. .

Da eiendomskrakket kom 1898–99, og byggevirksomheten avtok dramatisk, flyttet arkitektene sin virksomhet til Ålesund etter brannen 1904. Her skapte Rivertz sammen med Heinrich Jürgensen en rekke fine jugendarbeider.

Av: Terje Knudsen. Kilder: Norsk biografisk leksikon, EGT historielag, Oslo Byleksikon

Kristen Tobias Rivertz rundt 1910. Wikimedia Commons.

Bokomtale: «Spekulanten» av Vidar Trædal, Dreyers Forlag 2023

Bildet på forsiden av boka viser Georg Walentin Hammer med gjester i «Grønnesalen» på Austråt 2. juledag 1912.

Denne boken fanget min oppmerksomhet så snart den ble utgitt – av flere grunner. EGT sitt område er et godt eksempel på byggevirk-somhet i jobbetiden. Bygårdene (=leiegårder) på østkanten av Oslo ble i 1880-årene bygget med tysk forbilde av spekulanter som Georg Walentin Hammer. Hammers bolig i en pe-riode var den flotte vil-laen «Hammersborg» i

Sandakerveien 52. Villaen ble oppført i 1889-91 for direktøren ved Akerselvns Papirfabrikker, Hartwig Bache-Wiig. Arkitekt var Harald Olsen. Hammer og Bache-Wiig foretok et slags makeskifte ved at de byttet eiendommer, og Hammer endte oppmed vil-laen i Sandakerveien 52. Senere kjent som Blystad villaen etter at Blystad fabrikk ble etablert i lokale-ne i 1906.

Min tilknytning til villaen er at Kampen Janitsjarorkester – inkludert undertegnede – var engasjert til flagg-heising 17.mai hvert år her i 1980-årene. Etter at Blystad rederier ikke lenger holdt hus her har orkesteret fortsatt å spille utenfor villaen hver 17.mai morgen selv uten flaggheising. Selv 40 år etter siste flagghei-sing ved Blystad-villaen så er Kampegutta å høre her. Tilbake til boken. Boken er velskrevet og lettlest med noen innslag av mange detaljer. Den er et godt ek-sempel på at virkeligheten nok en gang overgår fanta-sien. Georg Walentin Hammers liv er verdt en bok – og kanskje i framtiden en Netflix-serie?

Vidar Trædal beskriver Hammer i forordet med en mengde betegnelser som illustrerer Hammers sam-mensatte liv og personlighet. «Plattenslager», «spekulant» og «bedrager» kalles han i samtidige kil-der. Selv titulerte han seg gjerne som «direktør»,

«verkseier», «godseier» og «generalkonsul». Mannen var en eksentriker, ofte på kant med både juss og mo-ral. Det hadde vært fint å kunne tilskrive ham rollen som en slags klassisk gentlemannsskurk. Det er faktisk enkelte kilder som antyder noe slikt «Han bedrog ikke andre end de som hadde raad til det», ble det sagt.

Fra 1880 skjedde en overgang for Kristiania – fra små-by til en ekte storby. Boken gir et ganske detaljert bil-de av «jobbetiden» i Kristiania fra 1997 og fram til århundreskiftet. Krakket kom i 1899. Da sprakk bob-len og mange spekulanter gikk konkurs. Disse årenes byggevirk-somhet ga grunnlaget for det Oslo vi opple-ver den dag i dag. Med rette kalles Oslo for

Omslaget til Jantine Waalers bok «Fra jobbetiden - ved en av dem» Stor-spekulanten på bildet er Georg Wa-lentin Hammer.

«Murbyen». Hammer investerte på kort og lang sikt i en mengde eiendommer i Kristia-nia, i områdene rundt den voksende byen og også andre steder i landet. Eksempler på eiendommer han eide i en periode er Høyenhall gård, Gro-rud gård, Østråt (borgen i Trøndelag), Hammersborg i Sandakerveien, Høyenhall teglverk.

Han bygde Jens Bjel-kes gate 76 – sannsynligvis med tegl fra Høyenhall, men solgte den raskt videre.

Boka anbefales for alle som er opptatt av Oslo og by-ens fortid. Perioden som dekkes av boken var viktig for byens utvikling og perioden er en av de mest far-gerike som det kan skrives om. Trædal har et fint og levende språk og det ligger betydelig kildearbeid for å gi leserne det sammensatte bildet av mennesket Georg Walentin Hammer. Løp og kjøp!

Av: Terje Knudsen

Kongegatene på Tøyen—del 1

Av: Terje Knudsen

Hva er grunnen til at det er en samling med kongenavn på Tøyen? Gater som Håkons gate, Sverres gate, Gunhilds gate, Magnus' gate, Eiriks gate – samt Borggaten og Åkebergveien med tilknytning til disse kongene? Håkons gate har en logisk, historisk forklaring. Det samme gjelder Borggaten. De andre kongelige navnene i området på Tøyen er nok påheng på de to første gatenavnene.

Oslo Byarkivs kart fra 1940. Øysteins gate skiftet navn til Gunhilds gate i 1952.

Før 1871 var det ikke mange gatenavn med referanser til vikingtiden i Oslo. Man hadde vedtatt St. Olavs gate og Stiklestadgaten, men disse gatenavnene var sannsynligvis heller motivert av kristningen av Norge, enn av Norges vikinghistorie. Det var forslag til noen historiske navn også i 1864, men disse ble målrettet ryddet bort av lektor Brandt, senere professor Brandt i gatenavnskomiteen.

I 1871 vedtas Sverre, Haakon og Harald med historieforståelse og en faglig forankret plan. Det er middelalder kongene som blir hedret, og da plassert i gamle Oslo, der navnene historisk sett hører hjemme.

Håkons gate

Håkons gate. Wikimedia Commons.

Håkons gate på Tøyen i Bydel Gamle Oslo går mellom Åkebergveien og Kjøberggata. Gaten fikk navn i 1871 etter kong Håkon IV Håkonsson. Den ligger omtrent der kong Håkon skal ha samlet styrkene i april 1240 før det avgjørende slaget mot hertug Skule. Skule måtte flykte og ble drept i Nidaros.

Håkon var sønn av Håkon Sverresson og Inga fra Varsteig, født i 1204 på Folkenborg i Eidsberg. Det var den vesle Håkon som ble fraktet i all hemmelighet til Nidaros i 1204, og som ble opprinnelsen til Birkebeinerrennet. Han ble valgt til konge av birkebeinerne i 1217. I løpet av hans regjeringstid ble det slutt på borgerkrigene. Det siste opprøret ble ledet av hans svigerfar, hertug Skule Bårdsson, som ble drept i 1240. I 1247 ble Håkon kronet av kardinal Vilhelm av Sabina i Bjørgvin.

I hans regjeringstid ble Island og Grønland lagt under den norske kronen. Han styrket de diplomatiske båndene til andre land, bl.a. ved å gifte bort datteren Kristina til den kastiljanske kongens bror i 1258. Kongen var foreslått av paven som tysk-romersk keiser (ca. 1250).

Håkon sendte også sendemenn til sultanen av Tunis (1262). I 1263 mobiliserte han en stor leidangsflåte

for å forsvare Hebridene etter at den skotske kongen hadde gjort krav på disse en tid. Etter noen få kamper, uten noen videre resultat, la flåten seg i vinterkvarter på Orknøyene. Der døde Håkon den 17. desember i 1263. Kort tid etter blir han flyttet til en grav i Kristkirken i Bjørgvin.

Sverres gate

Sverres gate. Wikimedia Commons.

Sverres gate går mellom Åkebergveien og Kjølberggata, men er stengt for gjennomgangstrafikk mellom sistnevnte og Jens Bjelkes gate.

Gaten fikk navn i 1871 etter kong Sverre Sigurdsson. Sverre var konge i Norge 1177 – 1202. Sverre ble født i Norge, men vokste opp i Kirkjubøur på Færøyene. Han må ha vært spesielt evnerik siden Roe, biskopen på Færøyene, satte ham i prestelære. Ifølge Sverres saga skal Sverre ha fått høre av sin mor, Gunnhild, at han var sønn av kong Sigurd Munn. Dette regnes i dag som lite troverdig. Statusen som «kongssønn» ga imidlertid Sverre legitimitet til et mer stortilt prosjekt enn en karriere innen kirken. Han tok kontakt med den ledende opprørsflokk i landet, birkebeinerne. Disse stod uten høvding etter at Øystein Møyla hadde falt i slaget på Re. De tok Sverre til høvding og han viste seg raskt som en taktisk dyktig hærfører.

I løpet av kort tid greide han å få seg selv hyllet som konge på Øyratinget, men det tok flere år før konge-

makten endelig var sikret. De første årene var Sverre og birkebeinerne konstant i bevegelse. Flokken ble sett på som uromakere av allmuen og det var få som trodde de hadde noen sjanse til seier.

Magnus' gate

Magnus' gate. Wikimedia Commons.

Magnus' gate går østover fra Åkebergveien. Den er en blindgate som krysser Gunhilds gate, hvor det er en bom, og fortsetter inn langs et gårdsrom. Gaten fikk navn i 1874 etter kong Magnus Lagabøte. Bebyggelsen består av bygårder. Magnus VI Lagabøte Håkonsson (født 1. mai 1238, død 9. mai 1280) var konge av Norge i perioden fra 1263 til 1280. Han giftet seg med Ingeborg, datter av Erik Plogpenning av Danmark, og fikk sønnene Eirik og Håkon, som begge ble konger.

Tilnavnet «Lagabøte», det vil si «Lovforbedreren», fikk han fordi han «bøtte» på lovene i Norge. Først reviderte han de gamle landskapslovene, deretter ble en ny landslov, felles for hele landet, utarbeidet. Den ble vedtatt på tingene i årene 1274 (Landsloven) og 1276 (Byloven).

Kilder: Oslo Byleksikon, Lokalhistoriewiki, Wikipedia, Historien bak Oslos Gatenavn – Erlend Tidemann, Store norske leksikon.

Kort referat fra historisk matvandring Grønland 17/6 2023

Av: Marte Marie Ofstad

Matvandringen var et samarbeid med Grønland Torg Senterforening. Alle plassene ble fylt opp og vi ble 21 personer totalt. Historielagets sekretær, Marte Ofstad, holdt vandringen og startet på Helga Helgesens plass, der hun fortalte om Helgesens arbeid med skolekjøkken og ernæring hos arbeiderfamiliene på østkanten. Kort fortalt ble følgende steder besøkt/passert; Olympen, Tøyenbekken, Asylet, Afgan Darbar, Olafiagangen, Shawarma House, Grønlands Torg, Beirut Kebab og Best konditori Smalgangen. Hele turen tok to timer.

Se også våre web-sider egt-historielag.no.

«Vår kulturminnedag»

- lørdag 9.september 2023 kl. 11-15, på Tøyen Torg

Den første uken i september arrangeres Kulturminnedagene over hele landet. Tema er Levende kulturarv og refererer til praksis, kunnskap og ferdigheter som er blitt overført fra en generasjon til den neste. Vårt historielags område representerer mange små og mellomstore industri- og håndverksbedrifter opp gjennom tidende.

Lørdag 9. september arrangerer vi «Vår kulturminnedag» med egen stand utenfor Deichman. Vi arrangerer gamle leker for de små og quiz for de litt eldre barna. Inne har vi laget en fotoutstilling med gamle bilder fra området. En kopp kaffe ordner vi også.

Ta med deg familie, venner og besøk oss!

Foto: «Vår dag»
24/9 2022 på
Tøyen Torg. Karin
Arnesen.

ENERHAUGEN, GRØNLAND OG TØYEN HISTORIELAG

Postadresse: Grønland 28, 0188 Oslo

E-post: egt.historielag@gmail.com

Org.nr.: 924 634 766

Bankkonto: 1813 31 32690

Vipps: 611188

Nettside: <https://egt-historielag.no/> Facebook: <https://www.facebook.com/EGTHistorie>